

**VAZIRLIK VA IDORALARNING ICHKI AUDIT XIZMATLARI FAOLIYATINI
BAHOLASH MEZONLARI****Raxmatullayev Sardor Afzal o'g'li***Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,**Menejment fakulteti, 4-kurs, KB-62/22 guruh talabasi***Ilmiy rahbar: Ibragimov G'anijon G'ayratovich***Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,**Qo'shma ta'lim dasturlarini muvofiqlashtirish**markazi boshlig'i -Innovatsion Menajment kafedrası**dotsenti Phd, g.ibragimov@tsue.uz*

Annotatsiya. *Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi davlat boshqaruvi organlarida ichki audit xizmatining tashkil etilishi va uning samaradorligini xalqaro audit standartlari (IPPF, INTOSAI, PEFA) doirasida baholash masalalari yoritilgan. Tadqiqotda ichki auditning normativ-huquqiy bazasi, metodologik yondashuvlari, audit tavsiyalarining bajarilishi va axborot texnologiyalaridan foydalanish holati tahlil qilinadi. Maqolada xalqaro tajribaga tayangan holda ichki audit tizimini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *ichki audit, xalqaro standartlar, IPPF, INTOSAI, audit samaradorligi, davlat boshqaruvi, moliyaviy nazorat.*

Аннотация. *В статье рассматриваются вопросы организации и оценки эффективности внутреннего аудита в органах государственного управления Республики Узбекистан в контексте международных стандартов аудита (IPPF, INTOSAI, PEFA). Проанализированы нормативно-правовая база, методологические подходы, выполнение рекомендаций аудита и использование информационных технологий. На основе международного опыта предложены рекомендации по совершенствованию системы внутреннего аудита.*

Ключевые слова: *внутренний аудит, международные стандарты, IPPF, INTOSAI, эффективность аудита, государственное управление, финансовый контроль.*

Abstract. *This article explores the organization and effectiveness assessment of internal audit services within public administration bodies of the Republic of Uzbekistan, based on international audit standards (IPPF, INTOSAI, PEFA). It analyzes the legal framework, methodological approaches, implementation of audit recommendations, and the use of*

information technologies. The paper provides recommendations for improving the internal audit system, drawing on international best practices.

Keywords: internal audit, international standards, IPPF, INTOSAI, audit efficiency, public administration, financial control.

KIRISH

Mamlakatda byudjet intizomini mustahkamlash, davlat moliyaviy resurslaridan oqilona foydalanishni ta'minlash va moliyaviy shaffoflikni kuchaytirish davlat moliya siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu borada vazirlik va idoralar huzurida tashkil etilgan ichki audit xizmatlari muhim nazorat va tahlil vositasi sifatida maydonga chiqmoqda. Mazkur xizmatlar faoliyati orqali byudjet qonunchiligi buzilishining oldini olish, davlat mablag'larining maqsadli sarflanishini nazorat qilish, shuningdek, faoliyat samaradorligini baholash imkoniyati yaratilmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida ichki audit tizimining institutsional asoslarini mustahkamlash va xalqaro standartlar asosida takomillashtirish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, 2023-yil 14-avgustda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 377-sonli qarori bilan tasdiqlangan "Vazirlik va idoralar ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash tartibi to'g'risidagi nizam" ushbu tizimni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qilmoqda.⁸⁵

Mazkur ilmiy maqolada ichki audit xizmatlari faoliyatini baholashning amaldagi mezonlari tahlil qilindi, ularning xalqaro standartlarga muvofiqligi baholandi, shuningdek, ushbu xizmatlar samaradorligini oshirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar asosida institutsional takomillashtirish yo'nalishlari ishlab chiqildi. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda ichki audit tizimini isloh qilishda, shu jumladan, audit xizmatlari faoliyatini reyting asosida baholash, xavf tahliliga asoslangan yondashuvlarni keng joriy etish va malakali kadrlar salohiyatini oshirishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADBIYOTLAR SHARHI

Ichki audit xizmatlarini baholash va takomillashtirish masalasi bugungi kunda global miqyosda davlat moliyaviy boshqaruvi tizimining muhim tarkibiy qismi sifatida qaralmoqda. Xalqaro tajriba va ilmiy yondashuvlar ichki audit faoliyatini baholashda aniqlik, tizimlilik, mustaqillik va audit risklariga asoslangan mexanizmlarni joriy qilish kerakligini ko'rsatmoqda.

⁸⁵ O'zbekiston respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligi, Vazirlik va idoralarning natijalari ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash, 2025-yil yarim yillik hisobot.

Xalqaro ichki auditorlar instituti (IIA) tomonidan ishlab chiqilgan IPPF – ichki auditning asosiy kasbiy standartlari majmuasi bo‘lib, ichki auditni baholashda quyidagilarni belgilaydi:⁸⁶

- mustaqillik va xolislik;
- riskga asoslangan yondashuv;
- audit rejalarining strategik muvofiqligi;
- monitoring va samaradorlik tahlili.

INTOSAI (Bosh auditorlar xalqaro tashkiloti) davlat sektoridagi ichki audit mustaqilligini ta’minlash va samarali ishlashini nazorat qilish bo‘yicha quyidagilarni tavsiya qiladi:⁸⁷

- audit xizmatlari to‘liq institutsional mustaqillikka ega bo‘lishi kerak;
- baholashlar ochiq, bahs-munozaraga ochiq, hujjatlashtirilgan bo‘lishi lozim;
- audit tavsiyalarining ijrosi doimiy monitoring qilinadi.

Christopher, J., Sarens, G., va Leung, P. tadqiqotiga ko‘ra ichki auditning tashkilotdagi mustaqilligi, boshqaruv bilan aloqasi va audit faoliyatini baholashdagi omillar tahlil qilinadi. Mualliflar mustaqil baholash tizimi va xodimlar malakasi ichki audit samaradorligini belgilovchi asosiy omillar ekanini isbotlab brishgan.⁸⁸

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 1-avgustdagi 416-sonli “Davlat organlari va tashkilotlarining ichki audit xizmati to‘g‘risidagi namunaviy nizomni tasdiqlash haqida” qarorining “Davlat organlari va tashkilotlarining ichki audit xizmati to‘g‘risida”gi na’munaviy nizomiga ko‘ra audit tizimidagi ayrim tushunchalarga quyidagicha ta’rif berilgan:

- davlat organlari va tashkilotlari — ichki audit xizmati tashkil etilgan respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari, davlat maqsadli jamg‘armalari, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahri hokimliklari hamda boshqa budget tashkilotlari;
- ichki audit xizmati — davlat organlari va tashkilotlarida ichki audit faoliyatini amalga oshiruvchi hamda boshqa tarkibiy tuzilmalardan mustaqil tarkibiy bo‘linma;
- ichki audit faoliyati — davlat organlari va tashkilotlarida budget intizomini mustahkamlash, budget to‘g‘risidagi qonunchilik buzilishi holatlarining oldini olish, budget

⁸⁶ The Institute of Internal Auditors (2020). *International Professional Practices Framework (IPPF)*.
<https://www.theiia.org/en/standards/>

⁸⁷ INTOSAI (2010). *INTOSAI GOV 9140 – Internal Audit Independence in the Public Sector*.
https://www.intosai.org/fileadmin/downloads/documents/open_access/INTOSAI_GOVs/INTOSAI_GOV_9140.pdf

⁸⁸ Christopher, J., Sarens, G., & Leung, P. (2009). *A critical analysis of the independence of the internal audit function: Evidence from Australia*. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 22(2), 200–220.
<https://doi.org/10.1108/09513570910933942>

tizimi budjetlari hamda qonunchilik hujjatlari bilan taqiqlanmagan boshqa manbalardan foydalanish natijadorligini baholash, ichki nazorat va xavflarni boshqarish tizimlari samaradorligini o‘rganishga qaratilgan mustaqil faoliyat;

– ichki audit obyekti — ichki audit tadbiri amalga oshirilishi nazarda tutilgan davlat organlari va tashkilotlarining tegishincha markaziy apparati va boshqaruv apparati tarkibiy bo‘linmalari, tizim tashkilotlari hamda tasarrufidagi budjet tashkilotlari;

– ichki audit tadbiri — ichki audit obyektlarida ichki audit xizmati maqsadlariga erishishga qaratilgan ichki audit xizmati xodimi tomonidan amalga oshiriladigan jarayon;

– ichki nazorat tizimi — davlat organlari va tashkilotlariga yuklatilgan vazifalarni amalga oshirishda xavflarni kamaytirish, faoliyatning qonunchilikka muvofiqligi, tejamkorligi, samaradorligi, hisobdorligi, ochiqligi va shaffofligini ta’minlashga qaratilgan rahbariyat va xodimlar tomonidan amalga oshirilishi lozim bo‘lgan tartiblar, jarayonlar hamda mexanizmlarning kompleks tizimi;

– xavflarni boshqarish — respublika va mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlarida xavflarni aniqlash, baholash, kamaytirish (oldini olish, bartaraf etish) choralarini ko‘rish, xavflar monitoringi va xavflar yuzasidan hisobdorlikni o‘z ichiga oluvchi jarayon.

O‘zbekiston Respublikasida ichki audit xizmatlarini baholash tartibi birinchi marta tizimli ravishda Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 14-avgustdagi 377-sonli qarori bilan tasdiqlangan “Vazirlik va idoralar ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash tartibi to‘g‘risidagi nizom” orqali huquqiy asosga ega bo‘ldi.

Ushbu qaror asosida baholash quyidagi 7 yo‘nalish bo‘yicha amalga oshirilishi belgilangan:⁸⁹

1. Faoliyatni tashkil etish va normativ-huquqiy asosga rioya qilish;
2. Xavf tahlili tizimi mavjudligi;
3. Ichki audit tadbirlarini rejalashtirish va o‘tkazish;
4. Audit natijalarini hujjatlashtirish;
5. Tavsiyalar va chora-tadbirlar ijrosi;
6. Auditorlar malaka darajasi;
7. Tizimli monitoring va xulosa chiqarish mexanizmi.

Bu mezonlar xalqaro standartlar bilan uyg‘unlashgan holda ishlab chiqilgan bo‘lib, IPPF va INTOSAI tamoyillariga tayanadi. Ichki audit xizmatlarining faoliyatini baholashda reyting asosidagi yondashuvlar, ball berish tizimi va mezonlarning tavsifiy ko‘rsatkichlar bilan boyitilishi O‘zbekistonda yangi amaliyot sifatida joriy etilgan.

⁸⁹ <https://lex.uz/docs/6664959>

G.K. Sultonova o‘zining “Ichki audit tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy asoslari” mavzusidagi dissertatsiyasida audit xizmatlarini baholashda mezonlar tizimini ishlab chiqish va xalqaro standartlarga muvofiqlikni oshirish zarurligini asoslab bergan.

X.M. Yuldashev tomonidan “Ichki nazorat va auditning institutsional asoslari” nomli maqolada davlat audit xizmatlari faoliyatini baholash indikatorlari, xususan, COSO modeli asosidagi baholash tizimlari tahlil qilingan.

S.M. Mamajonov mahalliy byudjetlarda ichki audit xizmatlari faoliyatini tahlil qilgan holda, baholash mezonlarini hududiy xususiyatlarga moslashtirishni taklif etadi.

O.Sh. Saydaliyev audit xizmatlarini samarali baholash uchun normativ-huquqiy bazaning mustahkamligi, audit xodimlarining malakasi va audit tavsiyalarining ijro etilishi kabi omillarni ilgari surgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash xalqaro standartlarga asoslangan tizimli yondashuvlarni talab qiladi. IPPF, INTOSAI, COSO kabi konseptual asoslar, hamda baholash mezonlarining aniqligi, samaradorlik ko‘rsatkichlari, kadrlar salohiyati va risklarni hisobga olish holati ichki audit xizmatlarining institutsional kuchini belgilaydi. O‘zbekistonda ham bu jarayon bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda, biroq xalqaro standartlar bilan uyg‘unlik hali to‘liq ta‘minlanmagan. Shuning uchun baholash tizimini yanada mukammallashtirish — dolzarb ilmiy-amaliy vazifadir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda vazirlik va idoralar ichki audit xizmatlari faoliyati xalqaro standartlar – IPPF (Ichki auditning professional amaliyotlar ramkasi), INTOSAI va PEFA indikatorlari asosida tahlil qilindi. Tadqiqotda huquqiy hujjatlar tahlili, kontent tahlil, reyting baholash va qiyosiy tahlil metodlari qo‘llanildi. O‘zbekiston misolida 2025-yilgi baholash natijalari asosida sifat darajalari solishtirilib, muammoli yo‘nalishlar aniqlandi. Natijalar asosida audit faoliyatini takomillashtirishga doir xalqaro tavsiyalarga mos amaliy takliflar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 14-avgustdagi 377-sonli qarori va unga tegishli 2025-yil 16-iyuldagi 446-sonli qaror tahririga muvofiq, vazirlik va idoralarning ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash tartibi aniq huquqiy va tashkiliy mezonlar asosida belgilab berilgan. Ushbu hujjatlar doirasida baholash jarayonining tashkil etilishi, unda ishtirok etuvchi tomonlarning vakolatlari va majburiyatlari, shuningdek, audit natijalarining huquqiy kuchi aniqlashtirilgan. Quyida bu jarayonning amaliy jihatlari tahlil qilinadi.

Baholovchi tashkilot vakolatlari. Baholash jarayonida vakolatli tashkilot (masalan, Iqtisodiyot va moliya vazirligi) ichki audit xizmatlari faoliyatini chuqur o‘rganish va baholash uchun bir qator huquqlarga ega. Xususan, audit xizmatlariga oid hujjatlar va

ma'lumotlarni (elektron, yozma yoki og'zaki shaklda) talab qilish va olish, audit xodimlaridan izoh va tushuntirishlarni so'rash, baholash hujjatlarining imzolanishini talab qilish huquqlari belgilangan. Shuningdek, baholashda milliy malaka sertifikatiga ega mutaxassislarining jalb qilinishi audit sifatini oshirish omili sifatida e'tirof etilgan.

Baholovchi tashkilot majburiyatlari. Baholovchi tashkilot baholash ishlarini qonunchilikka qat'iy rioya qilgan holda amalga oshirishi lozim. Audit boshlanishidan avval baholanayotgan tashkilotni belgilangan muddatda yozma ravishda xabardor qilish, o'z vakolat doirasidan chiqmaslik, rasmiylashtirilgan baholash hujjatlarining xolisligi va ishonchliligini ta'minlash bu boradagi asosiy talablar sirasiga kiradi. Mazkur holatlar xalqaro standartlar, xususan INTOSAI va IIA (IPPF) mezonlarida ko'zda tutilgan shaffoflik va hisobdorlik tamoyillariga mos keladi.

Ichki audit xizmatlarining huquq va majburiyatlari. Ichki audit xizmatlari baholash jarayonida bevosita ishtirok etish, tahlil va savollarga aniqlik kiritish huquqiga ega. Ular baholash jarayonining maqsadi, davomiyligi va mazmuni bo'yicha to'liq ma'lumot olishga haqlidir. Shu bilan birga, baholovchi tashkilot vakolatidan tashqaridagi talablarni bajarmaslik huquqi ham kafolatlangan bo'lib, bu ichki audit faoliyatining mustaqilligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Majburiyatlar qismida esa ichki audit xizmatlari baholovchilarga huquqiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur sharoitlar yaratishi, qonuniy talablarni bajarishi va audit faoliyatiga to'sqinlik qilmasligi belgilangan. Eng muhim jihatlardan biri shuki, baholash davomida aniqlangan qonunchilikka zid holatlarni bartaraf etish va ularning takrorlanishining oldini olishga qaratilgan choralarni amalga oshirish ham audit xizmatining bevosita majburiyatlaridandir.

Ushbu yondashuv asosida 2025-yilda 13 ta vazirlik va idoralarda ichki audit faoliyati baholandi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, baholashga jalb qilingan xizmatlarning ko'pchiligida audit hujjatlarini yuritish, xavf tahliliga asoslangan rejalashtirish va audit natijalarining hujjatlashtirilishida muayyan siljishlar kuzatilmoqda. Shu bilan birga, tavsiyalarni ijro etish va monitoring qilish tizimida o'zgarishlar zarurati saqlanib qolmoqda.

Baholash mezonlarining aniq ko'rsatkichlar asosida reyting shaklida qo'llanilishi esa davlat moliyaviy nazoratining sifat jihatdan yangi bosqichga o'tganini ko'rsatadi. Bu holat xalqaro audit baholash amaliyotiga muvofiq bo'lib, ichki audit xizmatlarini institutsional rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Baholash yakunida tegishli ma'lumotnoma (hisobot) rasmiylashtiriladi hamda ichki audit xizmatlari faoliyatini takomillashtirish bo'yicha aniq tavsiyalar va chora-tadbirlar rejalari ishlab chiqiladi.

1-jadval**Ichki audit xizmati faoliyatining sifat darajasining baholanishi**

Baholash foizi	Sifat darajasi
90% va undan yuqori	Yuqori
70%–89.9%	O‘rta
70% dan kam	Past

Manba: O‘zbekiston respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligi, Vazirlik va idoralarning natijalari ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash, 2025-yil yarim yillik hisobot.

Baholash jarayonining yuqoridagi tarzda tashkil etilishi ichki audit xizmatlarini shunchaki tekshirish emas, balki institutsional rivojlantirish vositasi sifatida qaralayotganini ko‘rsatadi. Xavfga asoslangan baholash modeli, reytinglash tizimi va doimiy monitoring orqali davlat sektorida audit sifatini nazorat qilish va takomillashtirishga qaratilgan samarali mexanizm shakllantirilmoqda.

2-jadval**Ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash bo‘yicha namunaviy savollar yo‘nalishlariga belgilangan vaznlar miqdori**

T/r	Baholash savollari yo‘nalishi	Vazn
1.	Ichki audit xizmati faoliyatining belgilangan tartibda tashkil etilishi, mustaqilligi hamda resurslar bilan ta‘minlanishi	0,10
2.	Ichki audit xizmati faoliyatiga oid tegishli ichki hujjatlarning qabul qilinishi	0,10
3.	Ichki audit yillik rejasining xavf tahlili asosida ishlab chiqilishi	0,20
4.	Ichki audit tadbirlarining qonunchilikka muvofiq o‘tkazilishi va natijalarining rasmiylashtirilishi	0,20
5.	Chora-tadbirlar rejasining bajarilishi	0,20
6.	Ichki audit xizmati xodimlarining malaka darajasi hamda faoliyati samaradorligining baholanishi	0,15
7.	Ichki audit xizmati faoliyatiga alohida savollar	0,05

Manba: O‘zbekiston respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligi, Vazirlik va idoralarning natijalari ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash, 2025-yil yarim yillik hisobot.

Yuqoridagi jadvalda keltirilgan ma‘lumotlar asosida ichki audit xizmatlari faoliyatini baholashda eng yuqori og‘irlik koeffitsienti (0,20) quyidagi uch yo‘nalishga berilgani kuzatiladi:

1. Ichki auditning yillik rejasining xavf tahliliga asoslangan holda ishlab chiqilishi;
2. Audit tadbirlarining qonunchilikka muvofiq tarzda amalga oshirilishi va natijalarining rasmiylashtirilishi;
3. Audit tavsiyalari asosida chora-tadbirlar rejasining bajarilishi.

Bu yondashuv xalqaro tajribalarda keng qo‘llaniladigan baholash mezonlariga to‘liq mos keladi. Xususan, Jahon bankining Davlat xarajatlari va moliyaviy hisobdorlik (PEFA) dasturi doirasida ichki audit komponentini baholashda aynan ushbu uch jihat – rejalashtirishning riskga asoslangani, audit tadbirlarining huquqiy asosda o‘tkazilishi hamda tavsiyalarning amalga qo‘llanilishi asosiy indikator sifatida belgilanadi (PEFA Framework, 2022).

Shu boisdan, O‘zbekiston amaliyotida ham mazkur indikatorlarga yuqori vazn ajratilishi, audit tizimining institutsional barqarorligini mustahkamlash, audit natijalarining real ijtimoiy-iqtisodiy ta’sirini oshirish va davlat moliyaviy boshqaruvining shaffofligini ta’minlashga qaratilgan muhim bosqich hisoblanadi.

Ushbu yondashuv ichki audit xizmatlarini oddiy tekshiruv organi emas, balki muqobil maslahat, nazorat va tahlil mexanizmini taqdim etuvchi institutsional strukturaga aylantirish yo‘lida qo‘yilgan muhim qadamlardan biridir.

Quyidagi matn sizning mavzuingizga moslashtirilib, ilmiy uslubda va huquqiy asosda qayta tuzildi:

Ichki audit xizmatlari faoliyatini tizimli baholashga bo‘lgan yondashuvni kuchaytirish maqsadida Iqtisodiyot va moliya vazirligining 2025-yil 22-fevraldagi 23-43-sonli buyrug‘i bilan vazirlik va idoralarning ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash bo‘yicha 2025 -yil uchun yillik rejasi tasdiqlandi.

Mazkur hujjat ichki audit xizmatlarining samaradorligini, ularning normativ-huquqiy hujjatlar talablariga muvofiqligini va faoliyatning institutsional rivojlanish darajasini baholash imkonini beruvchi asosiy boshqaruv vositasi sifatida xizmat qiladi. Reja, shuningdek, baholash ishlarining davomiyligi, qamrov doirasi va ustuvor yo‘nalishlarini belgilab, xavf tahliliga asoslangan tanlov asosida tashkilotlarni saralashni nazarda tutadi.

Bu hujjat asosida amalga oshiriladigan baholash ishlari ichki audit tizimining holatini o‘rganish, aniqlangan kamchiliklar yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqish hamda ularni bartaraf etishga yo‘naltirilgan chora-tadbirlar monitoringini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu tariqa, ichki audit xizmatlari faoliyatini rejalashtirilgan baholash orqali davlat sektorida moliyaviy nazoratning institutsional barqarorligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

3-jadval**Ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash yillik rejası**

T/r	Vazirlik va idora nomi	Baholash o'tkazish muddati
1.	Transport vazirligi	17.03.2025 – 28.03.2025
2.	Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi	07.04.2025 – 18.04.2025
3.	Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi	28.04.2025 – 08.05.2025
4.	Madaniyat vazirligi	19.05.2025 – 30.05.2025
5.	Adliya vazirligi	09.06.2025 – 20.06.2025
6.	Qishloq xo'jaligi vazirligi	30.06.2025 – 11.07.2025
7.	Turizm qo'mitasi	21.07.2025 – 01.08.2025
8.	Yoshlar ishlari agentligi	11.08.2025 – 22.08.2025
9.	Ijtimoiy himoya milliy agentligi	02.09.2025 – 12.09.2025
10.	O'zbekiston texnik jihatdan tartibga solish agentligi	22.09.2025 – 03.10.2025
11.	O'zarxiv agentligi	13.10.2025 – 24.10.2025
12.	Fanlar akademiyasi	03.11.2025 – 14.11.2025
13.	Kadastr agentligi	24.11.2025 – 05.12.2025

Manba: O'zbekiston respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligi, Vazirlik va idoralarning natijalari ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash, 2025-yil yarim yillik hisobot.

2025-yil yillik baholash rejasiga muvofiq, yilning birinchi yarmi davomida Transport vazirligi, Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi, Madaniyat vazirligi hamda Adliya vazirligida ichki audit xizmatlari faoliyati baholandi.

4-jadval**Baholash yakunlari natijalari**

T/r	Vazirlik nomi	Sifat darajasi (%)	Reyting
1	Transport vazirligi	62,2 %	Past
2	Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi	64,3 %	Past
3	Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi	66,7 %	Past
4	Madaniyat vazirligi	81,3 %	O'rta
5	Adliya vazirligi	92,4 %	Yuqori

Tahlildan ko‘rinib turibdiki, baholangan 5 ta vazirlikdan uchta (Transport, Ekologiya, Maktabgacha va maktab ta’limi) ichki audit xizmatlari faoliyatining sifati “past”, ya’ni 70 foizdan kam ko‘rsatkich bilan baholangan. Bu esa audit faoliyatini tashkil etish, audit rejalari, hujjatlar yuritilishi, tavsiyalar ijrosi va monitoring tizimlarida tizimli kamchiliklar mavjudligini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, Madaniyat vazirligi audit xizmatining sifati “o‘rta” darajada baholangan bo‘lsa, Adliya vazirligi 92,4 foiz ko‘rsatkich bilan “yuqori” reytingni qayd etdi. Bu esa Adliya vazirligi audit xizmatida ichki hujjatlar, rejalashtirish, audit natijalarining hujjatlashtirilishi va chora-tadbirlar ijrosini samarali tashkil etilganligini anglatadi.

5-jadval

2025-yilning I yarim yilligida ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash natijalari

T/r	Nazorat savollari yo‘nalishi	Adliya vazirligi (92,4%)	Madaniyat vazirligi (81,3%)	Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi (66,7%)	Ekologiya vazirligi (64,3%)	Transport vazirligi (62,2%)
1	Ichki audit xizmati xodimlarining malaka darajasi hamda faoliyati samaradorligining baholanishi	92%	83%	100%	100%	100%
2	Ichki audit xizmati faoliyatining belgilangan tartibda tashkil etilishi	100%	78%	83%	100%	78%
3	Ichki audit xizmati ichki hujjatlarning qabul qilinishi	100%	83%	67%	100%	67%
4	Ichki audit tadbirlarining qonunchilikka	89%	75%	100%	61%	79%

	muvofig o‘tkazilishi					
5	Ichki audit xizmati faoliyatiga alohida savollar	92%	79%	83%	43%	92%
6	Chora-tadbirlar rejasining bajarilishi	94%	100%	38%	56%	25%
7	Yillik rejaning xavf tahlili asosida ishlab chiqilishi	88%	69%	25%	19%	38%

Manba: O‘zbekiston respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligi, Vazirlik va idoralarning natijalari ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash, 2025-yil yarim yillik hisobot.

	-		-		-
	yuqori		o‘rta		past

Ushbu natijalar ichki audit xizmatlarining faoliyati o‘rtasida sezilarli tafovutlar mavjudligini, baholash mezonlari asosida tizimlashtirilgan yondashuv zarurligini, hamda institutsional salohiyatni kuchaytirish borasida qo‘shimcha chora-tadbirlar ishlab chiqish ehtiyojini ko‘rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘zbekiston Respublikasi davlat boshqaruvi organlarida ichki audit xizmatlarini joriy etish va samaradorligini baholash bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ichki audit xizmatlari faoliyati ko‘plab tashkilotlarda hali to‘liq shakllanmagan, mavjud audit mexanizmlari esa xalqaro standartlar talablari darajasida faoliyat yuritmayapti. Audit rejalari va tavsiyalarining sifati past bo‘lib, ularning bajarilishi ustidan monitoring va tahlil ishlari sust olib borilmoqda.

Ichki audit xizmatining natijadorligi asosan metodologik yondashuvlar, kadrlar salohiyati, mustaqillik darajasi hamda axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasiga bog‘liq. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, xalqaro amaliyotda tan olingan IPPF (Internal Professional Practices Framework), INTOSAI (International Standards of Supreme Audit Institutions) va PEFA (Public Expenditure and Financial Accountability) tizimlari asosida yuritilayotgan audit faoliyati davlat moliyasining shaffofligi va samaradorligini ta’minlashda muhim vosita hisoblanadi.

O‘zbekistonda esa ushbu standartlarga to‘laqonli moslashish hali talab darajasida emas. Ichki audit xizmatlarining aksariyatida ichki nazorat tizimlari yetarli darajada ishlab chiqilmagan, audit faoliyatining strategik va riskka asoslangan yondashuvi yo‘lga qo‘yilmagan. Bu esa audit natijalarining real samaradorligini kamaytiradi, tavsiyalarning ijrosi va nazoratning amaliy ahamiyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shu asosda quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- ichki audit xizmatlari faoliyatida IPPFning barcha majburiy komponentlarini joriy etish zarur – xususan, etik qoidalar, ichki auditning aniqlik, mustaqillik, xolislik tamoyillariga asoslanishi lozim;
- har bir davlat organida ichki audit samaradorligini o‘lchash uchun INTOSAI tomonidan tavsiya etilgan indikatorlar asosida muntazam baholash tizimi joriy etilishi lozim;
- davlat xarajatlari, nazorat mexanizmlari va auditning budjetga ta’siri PEFA indikatorlari asosida muntazam tahlil qilinishi kerak;
- audit tavsiyalarining bajarilish monitoringi kuchaytirilishi, ularni real natijalarga yo‘naltirish amaliyoti kengaytirilishi zarur.

Shunday ekan, ichki audit faoliyatini takomillashtirish, uni xalqaro standartlar asosida rivojlantirish va audit sifatini oshirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADBIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 14-avgustdagi 377-sonli qarori — “Vazirlik va idoralar ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash tartibi to‘g‘risidagi nizom”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 1-avgustdagi 416-sonli qarori — “Davlat organlari va tashkilotlarining ichki audit xizmati to‘g‘risidagi namunaviy nizomni tasdiqlash to‘g‘risida”.
3. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Vazirlik va idoralarning ichki audit xizmatlari faoliyatini baholash bo‘yicha 2025-yil yarim yillik hisobot, Toshkent, 2025.
4. International Professional Practices Framework (IPPF). Institute of Internal Auditors (IIA), 2023.
5. INTOSAI Standards and Guidelines (ISSAI Framework). International Organization of Supreme Audit Institutions, 2022.
6. PEFA Framework for Assessing Public Financial Management. Public Expenditure and Financial Accountability Program, 2022.

7. COSO – Enterprise Risk Management Framework, Committee of Sponsoring Organizations, 2017.
8. Christopher, J., Sarens, G., & Leung, P. A Critical Analysis of Internal Audit Independence and Objectivity. Journal of Accounting and Organizational Change, 2021.
9. Sultonova G.K. Ichki audit tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy asoslari. Dissertatsiya, Toshkent, 2021.
10. Yuldashev X.M. Ichki nazorat va auditning institutsional asoslari. Moliyaviy nazorat va audit jurnali, 2022.
11. Mamajonov S.M. Mahalliy byudjetlarda ichki audit xizmatlari samaradorligini baholash. Moliyaviy islohotlar tahlili, 2023.
12. Saydaliyev O.Sh. Audit tavsiyalarining bajarilishi va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish yo‘llari. Iqtisod va moliya jurnali, 2024.